

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autorka: Bc. Šárka Stříbrská

Název: Dobrovolná bezdětnost jako odpověď na klimatickou krizi současného světa

VŠ: Fakulta humanitních studií UK

Školitel: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

Oponentka: Mgr. Blanka Nyklová, Ph.D.

Diplomová práce se zaměřuje na fenomén dobrovolné bezdětnosti, která je specificky zdůvodňována (alespoň částečně) jako výsledek reflexe klimatické krize na straně dobrovolně bezdětných. **Jedná se tak o tematicky důležitý příspěvek ke studiím bezdětnosti i ke studiím environmentálních hnutí a jejich ideových rámců. Práce je zpracována kvalitně, a v posudku se proto zaměřuji na nedostatky, jejichž odstranění by práci prospělo, ale i s nimiž splňuje nároky kladené na diplomovou práci.**

Teoretická část práce sestává především z představení jednotlivých zdrojů argumentů a celkových postojů, jež jsou následně ukázány v analýze konkrétních výpovědí informátorek a informátorů. Metodologicky se autorka hlásí ke kvalitativnímu výzkumu, který je podle ní úzce propojen s feministickou perspektivou (s. 47). Dále autorka detailně představuje celý proces sběru dat až po jejich analýzu a seznamuje nás s hlavními výstupy této analýzy. Závěr je syntézou teoretických východisek a analytických výstupů. V diskuzi autorka uvažuje nad dalšími možnými směry výzkumu.

Teoretická část práce představuje hlavní proudy, jež vymezují samotnou situaci klimatické krize a s nimiž je možné se nejčastěji v nějaké formě setkat mezi lidmi, již se věnují otázkám životního prostředí. Tyto teorie organicky odkazují i k sociologickým pracem, přičemž autorka se právě k sociologii nejvíce oborově vztahuje. Vysvětlení řady teoretických přístupů ke krizi je velmi podrobné, zároveň se jedná o více, než pouhá shrnutí představovaných teorií. Jako do jisté míry problematické vnímám nedostatečné oddělování názorů, byť prezentovaných odborníky a odbornicemi, od výsledků právě třeba sociologických výzkumů, a to zejména u konceptů, jež se snaží vysvětlit individuální chování ve vztahu ke klimatické krizi. Dále je pozoruhodný materialistický rámec, jímž jsou tyto teorie i názory interpretovány – přestože se v práci na mnoha místech mluví o morálce a morálních rozhodnutích, samotné morálce a jejím možným základům není věnována zvláštní pozornost, žádná pozornost tak není věnována náboženskému vztahování se ke světu, což je pozoruhodnou, ačkoli zřejmě nezamýšlenou, ilustrací úspěchů pozdní modernity. Tento rámec je ale podstatný, pokud chceme pochopit motivace pro bezdětnost, jež jsou nutně vždy ovlivněny i lokálními rámci, mezi něž spadají i rámce kulturní, a tedy i náboženství. I samotný rámec bezdětnosti by bylo možné více rozvést a více se zaměřit především na reflexi toho, co mohou výzkumy založené na dotazování o tomto fenoménu odhalit.

Jako problematický se tu ukazuje i náhled na dobrovolnou bezdětnost rámovanou klimatickou krizí jako něco bezproblémově globálního: „například co se státní příslušnosti týče, tak fenomén dobrovolné bezdětnosti v kontextu klimatické krize má globální povahu, což potvrdil i fakt, že informátoři, s nimiž jsem nakonec provedla rozhovory, pocházeli z několika kontinentů a z různých zemí“ (s. 50). Autorka tu dovozuje něco, co by měl výzkum teprve potvrdit či vyvrátit, to že inf.pocházejí z různých zemí a setkávají se v rámci facebookových stránek spíše něco vypovídá o tomto médiu než o samotném zkoumaném fenoménu. Nedostatečný zájem věnovaný lokalizovanosti jednotlivých rozhodnutí do určité míry zrcadlí i určitou abstraktnost některých prezentovaných teorií.

Do určité míry to ale může pramenit i z toho, že některé pojmy, jako neoliberalismus, kapitalismus či feminismus nejsou podrobněji rozvedeny a využity v analýze – zjevně to souvisí i s limitovaným rozsahem práce, nicméně v případném dalším výzkumu by bylo dobré se na tyto pojmy více zaměřit.

V části věnované metodologii je potřeba vyzdvihnout detailní popis učení se tomu, jak se dělá kvalitativní rozhovor. Vysoce oceňuji schopnost autorky průběžně se učit z procesu vlastního výzkumu – na provedených rozhovorech je vidět kvalitativní posun. Autorka se musela vypořádat s pandemickou situací v době sběru dat, k čemuž přistoupila zřejmě nejlepším možným způsobem. Je zde na místě poznamenat, že eticky je sporné, do jaké míry je vhodné podobně citlivé téma zpracovávat v online prostředí, jak se ostatně potvrdilo i autorce práce. Bylo by dobré vymezit, co přesně autorka myslí validitou a reliabilitou, ve stávající podobě těmto pojmům v rámci práce rozumím spíše intuitivně. Ve výběru vzorku by měla být zohledněna specifika Facebooku jako média a limitů jeho využívání pro společenskovední výzkum.

Analytická část představuje originální analytické rozdělení informátorů a informátorek skrze deklarované důvody, jež podmiňují jejich bezdětnost. Výsledné kategorie jsou přesvědčivé. Na toto dělení navazuje udávání dalších důvodů pro dobrovolnou bezdětnost. Analýza a na ni navazující závěr uzavírají oblouk od prezentace vybraných teorií i názorů prezentovaných ve vztahu k příčinám a možným řešením klimatické krize, neboť se pochopitelně objevují i v narativech členek a členů zkoumaných facebookových skupin. Důvodem, proč navrhuji hodnocení 2, je především to, že by bylo dobré vykročit za rámec vytyčený dopředu určenými otázkami, na něž se většina kódů i podle autorky váže. Samotné rozhovory, ale i části analýzy přitom ukazují, že by na základě dat bylo možné říct něco přínosného o mateřství, jako něčem, co není univerzální ve své formě, významu ani prožívání, a to i u dobrovolně bezdětných ze zkoumaných důvodů. Je samozřejmě nutné držet se tématu výzkumu, nicméně se nejedná o reprezentativní výzkum, který by ukazoval, které teoretické a argumentační rámce u dobrovolně bezdětných převládají, a je proto vhodné vykročit za tyto rámce a zvážit, co dalšího nám o společnosti říkají.

V diskuzi se autorka zaměřuje mimo jiné i na vymezování se vůči paradigmaticky jinak ukotveným nárokům na vědeckou prezentaci „objektivní pravdy“, což je v kontextu dobře zdůvodněného výběru vzorku a nakládání s interpretací nadbytečné. Pročtení uváděných dalších námětů výzkumů především ukazuje na potřebu provádět v této oblasti longitudinální výzkum a zároveň výzkum, který je citlivý na průsečík nerovností a zejména pak genderu, který je i v předložené práci reflektován překvapivě málo (např. o vztahu otcovství a maskulinity se nedozvídáme prakticky nic).

Jazyková stránka práce je lehce rozporuplná. Autorka na jedné straně dokáže vysvětlit relativně složité teoretické pozice, na straně druhé je v textu nadbytek anglicismů včetně celých vazeb (např. „adresovat urgenci“ s. 28, mitigace apod.), přičemž v některých případech nejsou tato slova správně použita (zejm. „V analytické části poté ukážu, jakým způsobem internalizují do svých reprodukčních voleb téma přelidnění vybraní informátoři a informátorky, s nimiž jsem hovořila.“ s. 25 – má být integrují; reprodukční volby místo reprodukční). Práce je dále poznamenána rozporuplným vztahem ke generickému maskulinu – často jsou použity oba tvary, někde je ale generické maskulinum a přes přihlášení se k feministické výzkumné tradici o sobě autorka mluví jako o výzkumníkovi („Abych narušila případnou nerovnováhu mezi mnou jakožto výzkumníkem a informátory“ s. 56).

Otázky pro obhajobu:

- Jakým způsobem kinovátorky/ři a antinatalisté/ky konstruují mateřství / otcovství?
- Jak byste dnes sestavovala vzorek pro obdobný výzkum?

Závěr posudku:

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení 2.